

Verslag van de excursie naar Kalkense Meersen in Vlaanderen, onderdeel van het Sigmoplan, op donderdag 23 april 2015. De dag werd georganiseerd door Rijkswaterstaat en STOWA. Het verslag bevat links naar de gehouden presentaties en naar een gefilmde impressie van deze dag.

Sigmoplan is het Belgische antwoord op het Deltaplan

Integrale visie op waterveiligheid en natuur om Scheldebekken te beschermen

Nederland heeft zijn Deltaplan, België zijn Sigmoplan. Met de S van Schelde, zoals de Vlamingen er veelbetekend bijzeggen. Het plan, oorspronkelijk uit 1977 en geactualiseerd in 2000, is een geïntegreerd plan voor betere hoogwater-bescherming van Vlaanderen tegen de Schelde en haar zijrivieren. Maar ook voor het terugbrengen van getijdennatuur. Op 23 april 2015 ging een groep van veertig Nederlandse waterbeheerders kijken hoe dat plan er in de praktijk uitziet. De excursie werd georganiseerd door STOWA.

1953 is het jaar dat de Nederlandse geschiedenis ingaat als het jaar van de Watersnoodramp. In Vlaanderen ontspringt men de dans. Maar bijna 25 jaar later, in 1976, gaat het wel goed mis. Een stormvloed vanuit zee, in combinatie met hoge rivierwaterafvoeren door hevige regenval, veroorzaken dijkbreuken en overstromingen langs de Schelde. Het was de Vlaamse *wake-up call* om echt werk te gaan maken van de bescherming van het Scheldebekken. Al in 1977 lag er het Sigmoplan, naar analogie van het Nederlandse Deltaplan twintig jaar eerder. De Vlaamse visie op watermanagement was in die tijd ronduit vooruitstrevend te noemen. Waar Nederland zich vooral focuste op dijkversterking, koos men in Vlaanderen van meet af aan voor een meer natuurlijke vorm van waterbeheer, waarbij het water niet zo zeer gecontroleerd moest worden, maar vooral geregisseerd.

Sigmoplan

Het Sigmoplan voorziet in stevigere en hoger dijken, in combinatie met gecontroleerde overstromingsgebieden (GOG's) langs de Schelde - een soort Ruimte-voor-de-riviergebieden avant la lettre - en de bouw van een stormvloedkering. Die laatste is er nooit gekomen, omdat de kosten ervan niet opwegen tegen de baten. GOG's bestaan uit een overlooptdijk en een ringdijk met daartussen een gebied dat bij hoogwater kan overstromen.

In 2000 werd het plan geactualiseerd, mede met het oog op klimaatverandering en bijbehorende zeespiegelrijzing. Een nieuw concept deed zijn intrede, dat van de GGG's, ofwel gecontroleerde gereduceerde getijdengebieden. Hierbij zit er in de overlooptdijk een inwaterings- en uitwateringssluis, zodat je in het gebied tussen overlooptdijk en ringdijk getijdenwerking krijgt. Zo ontstaat in deze gebieden tussen de dijken robuuste getijdennatuur.

Het gehele Sigmoplan moet in 2030 klaar zijn. Het kost ca. 600 miljoen euro. Inmiddels

zijn er langs de Schelde en haar zijrivieren al een vijftiental GOG en GGG-gebieden ingericht en is er meer dan 900 km dijk op hoogte gebracht.

Bergenmeersen

De eerste stop van de excursie was de Bergenmeersen, een GOG-GGG gebied langs de Schelde, even ten oosten van Gent. Het gebied maakt onderdeel uit van het cluster Kalkense Meersen, een gebied van bijna 1000 hectare dat dienst doet als gecontroleerd overstromingsgebied annex natuurgebied (weidevolgebied en wetlands). De Bergenmeersen is in 2013 ingericht als zoetwater slik- en schorregebied, een zeer bijzondere vorm van zoetwatergetijdennatuur. Het waterpeil in het gebied fluctueert gereduceerd mee (0,5 m) met het getij van de Schelde (1,5 – 5 m), door een speciale waterin- en uitlaat die in de overloofdijk is geplaatst. Het gebied zelf loopt 1 à 2 keer per jaar onder (over de overloofdijk heen het gebied in). Het gebied zit vol aalscholvers en blauwe reigers. Dat is volgens Dominiek Decleyre van het Vlaamse Agentschap voor Natuur en Bos een goede indicatie voor het feit dat er (zoals bedoeld) sprake is van vismigratie vanuit de Schelde het gebied in. Er zijn ook al steltlopers en kluten gesignaleerd. Decleyre vertelde tijdens de rondgang door het gebied dat er aanvankelijk bij omwonenden weerstand was tegen de GGG-plannen. Maar een breed knuppelpad door het gebied heeft volgens hem een zeer gunstig effect gehad op de appreciatie voor het gebied door bewoners en recreanten.

Paardenweide

Even ten westen van de Bergenmeersen ligt de Paardenweide. Het gebied is al lang in gebruik als gecontroleerd overstromingsgebied (frequentie ongeveer 1 keer per jaar), en is recentelijk heringericht als wetland, met speciale rietatollen. In het gebied ontwikkelen zich natte dottergraslanden afgewisseld met kamgraslanden en glanshaverhooiland. Het oostelijk deel is ingericht voor bijzondere soorten als het woudaapje, de kwak en vooral de roerdomp. Hier is sprake van een afwisseling van diepere zones met water en ondiepere zones met riet. Er is geen getijdenwerking; er wordt alleen water ingelaten om verdroging en verdamping tegen te gaan.

Waterkwaliteit

Tijdens de lunchpauze bezorgden Michaël De Beukelaer-Dossche (Waterwegen en Zeekanaal NV) en Patrik Peeters (Waterbouwkundig Laboratorium) een presentatie over de achtergronden van het Sigmaplan en een toelichting bij de ondersteunende waterloopkundige studies. Deelnemer Wout de Vries wilde van Peeters weten hoe het zat met de kwaliteit van het Scheldewater in relatie tot de natuurontwikkeling in de GGG-gebieden. De Schelde was vroeger erg vervuild, maar volgens Peters is de waterkwaliteit de afgelopen decennia sterk verbeterd. Onder meer door de aanleg van rioolwaterzuiveringsinstallaties. Dat maakt het ook mogelijk de GGG-gebieden te realiseren waar natuurontwikkeling plaatsvindt. De zuurstofconcentraties zijn volgens

Peeters ook veel hoger geworden, maar daarmee is wel het risico tegenomen dat eerder gebonden zware metalen weer vrijkomen.

De lunchpresentaties zijn op video opgenomen. Klik [HIER](#) om de presentatie van Michaël De Beukelaer-Dossche te bekijken. Klik [HIER](#) om de presentatie van Patrik Peeters te bekijken.

Wijmeers

Na de lunch volgde een wandeling door Wijmeers, een voormalig landbouwgebied. Het gebied wordt deels een gecontroleerd overstromingsgebied, gecompartmenteerd met wetlands. Het zuidelijke deel zal naar verwachting maar eens in de vijftig jaar overstromen, het noordelijke deel zelfs maar één keer in de honderd jaar. Het deel direct langs de Schelde wordt, na meer landinwaarts een nieuwe overlooppolder te hebben aangelegd, ontpolderd. Door openingen in de bestaande dijk te maken, krijgt het water hier vrij spel. Hier ontwikkelt zich echte getijdennatuur.

Tijdens de wandeling door Wijmeers werd aan Dominiek Decleyre van het Vlaamse Agentschap voor Natuur en Bos de vraag gesteld wat volgens hem de sleutel is van het succes van het Sigmapijan. Volgens hem ligt dat met name in het feit dat er van meet af aan een zeer goed en vernieuwend flankerend landbouwbeleid is geweest om de landonteigeningen van boeren te compenseren. Men krijgt een uitstekende grondprijs, er zijn allerlei opties voor bedrijfsverplaatsing en er is een grondbank. Decleyre gaf aan dat er, zeker in het begin, weerstand is geweest tegen dit, in de ogen van sommigen zeer ruimhartige beleid. Maar hij is ervan overtuigd dat het enorm heeft geholpen om van het Sigmapijan en succes te maken. Bovendien wordt een zeer persoonlijke aanpak gehanteerd. Decleyre: "Ik ken alle boeren bij naam en ik heb ze ook allemaal in mijn mobiele telefoon staan."

Self Closing Flood Barrier

Er volgde tot slot een demonstratie van de *Self Closing Flood Barrier* in Schellebelle langs de Schelde. Om bij dijkversterking de horeca aan de noordzijde van de oever het gezicht op de rivier niet geheel te ontnemen, is daar gekozen voor een glazen keringsmuur. Er zitten coupures in deze muur voor het fiets- en voetgangersveer ter plaatse. Deze coupures worden beschermd via deze SCFB, een Nederlandse vinding. De barrier, een stalen deur in een geleiderail, maakt gebruik van de druk van het opkomende water, waardoor de keermuur snel wordt gesloten. Het systeem vereist geen energie en geen menselijk handelen.

De rondleiding werd vanuit Vlaanderen mogelijk gemaakt, en begeleid door: Michael De Beukelaer-Dossche, projectleider voor Waterwegen & Zeekanaal NV; Dominiek Decleyre, projectleider voor het Agentschap voor Natuur en Bos; Patrik Peeters, Waterbouwkundig

Labo en Goedele Schuerman, communicatie Sigmaplan Petra Angelone verzorgde namens STOWA de organisatie in Nederland. Waarvoor dank!

Meer informatie over het Sigmaplan en de SCFB kunt u vinden kunt u vinden op:

www.floodbarrier.nl

<http://www.sigmaplan.be/>

Op het YouTube kanaal van STOWA vindt u een gefilmde impressie van deze dag. Klik [HIER](#).